

Od zámeru k realizácii je veľa úskalí

Soňa Šimková | Divadelný ústav | 15.02.2008

E.M. REMARQUE - M. ČIČVÁK: TRAJA KAMARÁTI

Réžia: Martin Čičvák

Dialógy: Viliam Klimáček

Dramaturgia: Martin Kubran

Scéna: Tom Ciller

Kostýmy: Nina A. Stillmark

Účinkujú: Denisa Hamarová, Sáva Popovič, Juraj Mokry, Braňo Bystriansky, Zuzana Frenglová, Marián Prevendarčík

Premiéra: 15.2.2008, Divadlo Aréna

Dlhodobým prvkom dramaturgie Divadla Aréna je ambícia vytvárať priestor pre pôvodnú slovenskú tvorbu a priamo iniciovať vznik nových hier a pôvodných dramatizácií. Tejto línii zodpovedá aj nová hra Martina Čičváka vychádzajúca zo slávneho románu Ericha M. Remarqu. (Z internetovej informácie k premiére) Na tému originálneho zástoja umeleckého riaditeľa Divadla Aréna, Juraja Kukuru, v organizme divadle, sa už pravidelne píše. Dramaturgické iniciatívy tejto nevšednej osobnosti sa asi nedajú merať žiadnou domácou praxou, ani tradíciou. Porovnajme si to napríklad len s dramaturgiou uplynulej nitrianskej divadelnej sezóny nazvanej Rodinné striebro. Cena DOSka ako Objav sezóny vyjadrovala ocenenie originality a odvahy DAB Nitra v zostavení sezóny zo samých titulov slovenskej „klasiky“. Išlo síce o ponuku z existujúcich a navyše už kultúrnou tradíciou posvätených a „oklasifikovaných“ diel čoby trvalých hodnôt. Odvaha spočívala v tom, že sa riskoval nezaujeme diváka o monotematickú skladbu a mohla nastať opačná než želaná reakcia. Jeden z dramaturgov, ktorý ocenenie preberal, Svetozár Sprušanský, bez pochyby originálny nápad veľmi trefne a sebakriticky komentoval (pozri televízne šoty k udeľovaniu DOSiek), že takto sa dá robiť dramaturgia aj častejšie, ak totiž hodnotíme iba skladbu titulov a neprihliadame na ich konkrétnu umeleckú realizáciu. Ak bola uplynulá nitrianska sezóna taká zaujímavá a v kontexte slovenskej tradície aj takmer bezprecedentná, tak to bolo predovšetkým vďaka tomu, že sa zámery premietli do presvedčivých umeleckých tvarov, do pozoruhodných inscenácií. Ideové iniciatívy Juraja Kukuru sú v kontexte súčasného slovenského divadla vítané, znamenajú tematické obohacovanie divadelného umenia. Jeho záslužnosť spočíva najmä v tom, že iniciuje zrod nových pôvodných textov a priťahuje k tvorbe pre divadlo autorov z iných oblastí literatúry a umenia. Napríklad M. Hvoreckého z oblasti románovej tvorby, R. Balleka z oblasti scénickej realizácie a tak podobne. Nás divákov a kritikov zaujímajú pravdaže v konečnom dôsledku výsledky Kukurových námetových podnetov. A tie budú predmetom mojich úvah a analýz na materiále niekoľkých uskutočnených premiér v kalendárnom roku 2008 s prihliadnutím na zázemie uplynulých sezón. Do línie inscenácií o obyčajných ľuďoch a ich každodennom živote patrí aj prvý premiérový titul v tomto kalendárnom roku 2008, dramatizácia kultového románu Ericha Máriu Remarqu, Traja kamaráti. Spadá zároveň do orientácie divadla na mladšie vekové kategórie. Román mal najmä v

bývalom socialistickom tábore veľký úspech a patril k najobľúbenejšej lektúre mládeže. Aj v súčasnosti sa na internete objavujú diskusie k tomuto povinnému čítaniu a sú to aj v dnešnom čase reakcie napospol oslavné, vyjadrujú nadšenie mladých z objavu spisovateľa, ktorý im vyhovuje lebo píše jazykom im blízkym a o témach, ktoré stále platia. O priateľstve a láske ako záchranných sieťach najmä v ťažších časoch. Na dramaturgiu si J. Kukura pozval režiséra Martina Čičváka, známeho vo svete novej drámy ako autora hry, ktorá prenikla na zahraničné javisko.

S Martinom Čičvákom má Slovensko zväčša dobré skúsenosti, v tomto kalendárnom roku pripravil na scéne činohry SND inscenáciu hry G. Buchnera Leonce a Lena, ktorá bodovala v ankete DOSky hneď vo viacerých kategóriách. M. Čičvák je však režisér plný prekvapení, aj tých nepríjemných. Spája sa s ním aj niekoľko sklamaní. Inscenácia Tattoo od dvojice švajčiarskych autorov na javisku divadla Aréna patrí do tejto kategórie. Po skvelej inscenácii Klimáčkovej hry Dr. Husák, väzeň prezidentov a prezident väzňov sa Martin Čičvák tentoraz podujal realizovať Kukurov podnet a dramaturgoval spomenutý Remarquov román, pričom už v scenári zakotvil svoju režijnú víziu (vyznačenie priestoru pre improvizáciu, monologickosť prehovorov, selekcia motívov, a pod.). Je to ten prípad, keď text má charakter autorského, tvorba literárnej predlohy sa spája s tvorbou režijnej koncepcie. Ak na jednej strane v tejto situácii text priamejšie vyjadruje režisérove zámery, tak sa zároveň jeden stupeň dialektického napätia eliminuje. Chýba oponentúra ďalšieho subjektu, prípadne subjektov. Zväčša to nebýva na osoh výsledku. Aj v prípade tejto dramaturgie pociťujeme ako úskalie, že chýbal tvorivý dialóg autora s režisérom a režiséra s autorom. Mal preto o to autoritatívnejšie vstúpiť do dialógu dramaturg, ako obhajca myšlienkového a estetického úroveň budúceho divadelného diela. Dramaturg sa však v tomto prípade s Čičvákovým textom zjavne stotožnil, lebo sa o ňom vyjadril pozitívne (pozri nižšie) a charakterizoval ho ako výstižné vystihnutie esencie románu. Z toho istého zdroja vieme, že si divadlo pochvaľovalo tiež zavedenie novej praxe, nazvanej „americkou“, že totiž v hľadisku počas skúšok sedával aj Viliam Klimáček a ako skúsený autor sitkomov dohliadal na vyznenie point. (Klimáčka uvádza internet tiež ako autora dialógov.) Ani jeho rolu nemožno považovať za dramaturgicko-kritickú. Jeho zástoj skôr potvrdzuje priority, ktoré si tvorcovia inscenácie postavili: mať s humorom u diváka úspech, urobiť zábavné predstavenie. Tvorba inscenačného scenára (dramaturgie) bola prvým stupňom, kde sa dobrý podnet riaditeľa divadla dostal na „šikmú plochu“. V dramaturgii Troch kamarátov sa nachádzajú tendencie, s ktorými budem polemizovať. Ide o vynechanie jednej roviny románu, čo vyznenie diela oslabuje, banalizuje. Tento fenomén oslabovania problematiky, jej banalizácie až trivializácie, sa dá dokumentovať aj na ďalšom titule, na Príbehu ulice. Hoci to nie je domáca produkcia, iba jej divadlo Aréna prepožičiava priestory, svojím spôsobom do jednej línie divadla zapadá, a to so svojimi pozitívami ako aj s negatívami.